

չև որ գերդաստանի հայրը խոստանում է հաշտուել բաժանուած հարսի հետ և նրան կրկին իր մօտն առնել:

Տաւարի-դովլաթ.—Ուղունլար մի գիշեր մի հարս իւր սկեսրոջ հետ միասին տանը առանց տղամարդի մնալով՝ դռները կողպում են և կրակի առաջ լուռ ու մունջ նստում: Մէկ էլ յանկարծ դռնից մինը բարակ ձայնով կանչել է, որ դուռը բանան: Հարսը դուրս է եկել և տեսել մի սաստիկ մադոտ մարդ՝ կանգնած: Հարցնում է, թէ ով ես: Թէ մի մարդ եմ, էլի, եկել եմ: Հարսը վախեցած ներս է քաշւում, մարդն էլ նրա յետից դնում և օջախի մօտ նստում է: Բերում նրա առաջ հաց են դնում, սա սկսում է ուտել: Ուտում է ուտում, բայց հացը չի պակասում: Մարդը անխօս սրբում է բերանը և յետ նստում: Այս ժամանակ սկեսուրը վերցնում է ճրագը և հարսի հետ դնում են օդան, որ այդ մարդու համար անկողին պատրաստեն՝ քնի: Այս մարդն էլ սրանց հետևում է, հարսը անկողինը ձգում է, մէկ էլ յետ են նայում որ մարդ չկայ: Նոր են հասկանում, որ սա տաւարի «կովլաթն» է եղել:

Ղամիլ.—Սողոմոն իմաստունը մի նախիրի մօտից անցնելիս առում է, թէ այս ինչ կովի որովայնի հորթի ճակատը ծաղկաւոր (զաշգա) է: Նախրապանը պատասխանում է թէ չէ, պոչն է ծաղկաւոր, որ դրել է ճակատին, այդպէս է երևում: Սողոմոնը մոլթեկ է տալիս կովը և տեսնելով, որ նախրապանի առածն էր ճիշտ, հարցնում է, թէ ինչի՞ աղբան իմաստուն տեղովը նախրապան է մնացել: Նա էլ պատասխանել է, թէ իմ դմաթիս է այսպէս: Իմ ծնեղեան ժամանակ իմ դմաթի դռը (խոյ) ոտը տարել պոզներն է քերել, դրա համար էլ ես չոր չորացել եմ, այն ինչ քո ժամանակը՝ դրմակն է քերել:

Բ.

ԶԱՐ ՌԻՆԵՐ.

Սասանաներ.—Սրանց գլխաւորը համարւում է Քելհարը, որի որդին կոչւում է Սաթիէլ, իսկ աղջիկը՝ Նարմազուշիկ: Սրանց մասին պատմում են:

Ա.

Նրա Քրիստոսի մայրն ու մօրաբայրը (Նղիսարէթ) Փրկչի գերեզմանի վրայ ողբում էին՝ գլուխները քաշ ձգած և առանց շուրջը նայելու, սատանաները, որ մինչև այդ ժամանակ մարգիանց մէջն էին տարում և նկատելի էին, կամենալով սրանց ուշքը ուրիշ բանի վրայ դարձնել, որպէսզի մոռանան Տիրոջը, պարկերի մէջ պղնձէ ամաններ էին ածել և նրանց առաջ կանգնել թրխկթրխկացնում էին:

Աստուածածինը յետ է նայել և տեսնելով սատանաներին՝ անիծել է, թէ «աներևոյթը բլիթ», և այդ օրուանից նրանք աներևոյթացել են, այլևս մարդկանց չեն երևում:

Բ.

Մի անգամ մի սատանայ պատահելով Կարփեցի մի աղքատի, առաջարկում է նրան, թէ ես քեզ կը հարստացնեմ, եթէ քո, կնոջդ և երեխաներիդ հոգին ինձ տաս: Աղքատը ասում է, թէ սպասիր գնամ կնոջս հարցնեմ, տեսնեմ ինչ կասի: Դեռ կնոջը հարցնում է, կինն ասում է. Լաւ, հաճայն եմ, միայն այն պայմանով, որ մեր «ամէն ծուռը դրստէ»: Աղքատը գալիս գտնում է սատանային և պայմանը կապում:

Այնուհետև սատանան սկսում է սրանց պէտքերը հոգալ. ահազին հարստութիւն է տալիս, զուարճութիւններ է պատճառում: Մի օր էլ, երբ իւր կարծիքով, ամէն ինչ արած, կատարած էր համարում, սատանան ինքնազոհութեամբ հարցնում է կնոջը, թէ էլ բան չունի՞ք ծուռը՝ դղեմ: Կինը մի մաղ է հանում գլխից և տալիս, թէ դղիր: Սատանան առնում գնում է մաղը և երկար շարշարուելուց յետոյ ուղղում, բերում տալիս կնոջը հարցնելով.

«Այդ մէկն էր, թէ էլի կայ»:

— Ինչպէս չէ, մի ամբողջ խուրց, պատասխանում է կինը:

Այս որ լսում է սատանան, իսկոյն անհետանում է: Այսպէս կարփեցի կինը մինչև անգամ սատանաներին է խափում:

Գ.

Ուզունլար գիւղում Դորգնանց պապը մի անգամ օջախի մօտ նստած միջոցին տեսնում է, որ մի քանի սատանաներ եկան ներս մտան։ Իսկոյն վերցնում է խանձողը և տալիս սրանցից մինի զլխին։ Սա վայր է ընկնում, իսկ միւսները վախճում են։ Պապը սիրտ է անում, սրա մազերից մի քիչ կտրում պահում։ Մի քիչ յետոյ սատանան վեր է կենում, և էլ չի հեռանում, մնում է սրանց տանը։ Սրանք դրան եօթը տարի ծառայեցնում են, միշտ հակառակ ձեռով հրամայելով։ Երբ եօթը տարին լրանում է, այս սատանան սաստիկ աղաչում է, որ իւր մազերը իրան տան, զնայ։ Սրանք էլ տալիս են։ Սատանան նորից է սկսում աղաչել, պաղաղել, որ տնից մի բան տան իրեն։ Վերցնում մի բուռ մոխիր են տալիս նրան։ Սատանան անհետանում է, բայց մինչև այժմ էլ սրանց տանը մոխիր չի մնում, սատանան հաւաքում, տանում է։

Դ.

Իզահատցի Արազ որսորդը պատմում էր. «Ուրդէս աշխարհին յայտնի է», երիտասարդ ժամանակս ես որսորդութիւն էի անում և բոլորը գիտեն, որ իմ գնդակը գետին չէր ընկնիւ։ Քանի քանի լեզգիներ ենք քոթկաթաղ արել Հասան խանի տարուց առաջ... Հնա, այն էի ասում, որ մի անգամ մենակ գնացի որսի, մի անտառի մէջ մուծր վրայ հասնելով կրակ վառեցի և սկսեցի սպանածս եղնիկի մօից խորոված անել։ Հրացանս կողքիս դրած էր։ Յանկարծ տեսնում եմ անտառի խորքից մի մարդ ելաւ, եկաւ նստեց իմ հանդէպ և ինքն էլ սկսեց խորոված անել։ Խօսում եմ, չի խօսում, հարցեր եմ տալիս՝ չի պատասխանում, անձգակոթ եմ վեր առնում, որ զլխին տամ, նա էլ նոյնն է անում։ Կարծելով, որ անտառում մոլորուած մի լեկզի է, վերցրի հրացանս և դրա կրծքին տուի։ Հրացանիս ձայնի հետ տեսնեմ մի սոսկալի ողբ ընկաւ և ամբողջ անտառը լցուեց։ Հրացանս ձեռ-

քիցս խիցին՝ քարերով տուին, ինձ քաշ ածեցին ու տո՛ւր թէ կը տաս: Հասկանալով, որ սատանաների ճանկն եմ ընկել, սկսեցի հայր մեր ասել: Եթե՛ն անգամ ասել էի, երբ ինչպէս որ մարդ քնից կը դարձի, այնպէս յանկարծ դարձեցայ, տեսնեմ շորս բոլորս ոչինչ չը կայ, կրակը առջես վառվում է, խորովածս այրուել էր, հրացանս էլ կողքիս դրած...

Ե.

Մի օձնեցի պատմում էր. Մի տարի երիտասարդ ժամանակս Արտաժանու գոմերում (ձմեռանոց) տաւար էի պահում. երեկոյեան դէմ զուռնա դ՛նողի ձայն լսեցի, կարծեցի, թէ հարս են տանում: Մի՛մեց, տաւարը ներս էի արել ու կրակի կողքին նստել, տեսնեմ զուռնա դ՛նողը եկաւ գոմի դուռը. Դուռս ելայ, ինչ տեսնեմ. բոլորովին լոյս է, և զուռնաչիք, անբաւ հարսնետրք, և հարս ու թագաւոր գոմի դռանը ուրախութիւն են անում, պարում: Ինձ էլ առաջարկեցին պարել, ու հետեւին առած տարան: Բաւական գնալուց յետոյ, յանկարծ տրեխս ոտիցս դուրս եկաւ, նստայ շինելու: Մի քանիսն ինձ շտապեցնելով հարցրին, թէ ինչի նստայ: Ես բացատրեցի նրանց, թէ տրեխներս խողի բարակ կաշուց լինելով՝ քրքրուեցան և ոտքիցս դուրս ելան, ուզում եմ ամբայնել, խողի անուռը բերնիցս դուրս ելնելուն պէս՝ էլ հարսանիք, հարսնետր անյայտացան աչքիցս. աշխարհը մի՛մեց և ես ինձ տեսնում եմ գոմերից կէս օրուայ ճանապարհ հեռու մի անտառի մէջ վար ընկած. խիցին երեսո խաշակներում եմ հասկանալով բանի էութիւնը և մինչև լուսաբաց հաղիւ վերադառնում գոմերը:

Ձ.

Օձունում Օսանք, Արդուիում Դաւիթ քեօխվանք, Ջահալիում Քոչնանց Քաշարը նկատել են, որ իրենց գոմերում ձիերը գիշերները սատոյի քրտնում են և մագերը հիւսուած են լինում. կուպր են քսում ձիերին և բռնում մի մի սատանայ եօթական տարի աշխատեցնում, յետոյ արձակում: Սրանք հեռանալիս մի բան էին լսնդրել իբր վարձ իրենց եօթն տա-

բուայ ծառայութեան, սրանք էլ մի մի բուռ մօտիր են տուել, այս պատճառով էլ սրանց տներում երբէք մօտիր չի մընում, սատանաները հաւաքում, տանում են:

Մի նայնաման գլխորդ յետոյ Արդուիցի Օթարանք ջուր են տուել, և մինչև այժմ էլ սրանց տանը ջուրը բարաքեաթ չունի, սրբան էլ բերեն, մի քիչ յետոյ չքանում է:

Իսկ Զնոյ գլխում, Զաթինենց տանը գլխի երկը չէր մնում. մի օր տեսնում են, որ մի կին եկաւ և գլխները հաւաքեց, ուզում է տանի: Տան տղամարդը սրտոտ է լինում, վրայ է վազում, մի հատ խփում վայր ձգում կնոջը, թէ այդ ուր ևս տանում մեր գլխները:

— Ձեր պապը այդ մեղ է տուել, պատասխանում է կինը և անյայտանում:

Նոր հարց ու փորձ են անում, իմանում, որ իրենց պապն էլ մի սատանայ է ընած եղել, եօթը տարի աշխատացրել և վերջը մի գլխի նուիրել:

Է.

Երկու մարդ միմեանց գանդատում էին, թէ որքան անում են, չեն կարողանում կրակ վառել. Սրանց խօսակցութիւնը լսում են երկու սատանայ և սրանց վրայ ծիծաղելով միմեանց ասում. «Ապա թող չախմախը քարին տան, կը տեսնեն ոնց է վառվում»: Մարդիկ լսում են սրանց ասածը և խփոյն գնում փորձում, կրակ ոտանում: Երբ բոցը բարձրանում է, նոյն սատանաները գալիս են սրանց մօտ և հարցընում, թէ այդ ով ձեզ սովորեցրեց կրակ հանել:

— Այդ մենք վաղուց գիտէինք, պատասխանեցին այս մարդիկը:

Ը

Երբ առաջին անգամ ձիթահանք շինեցին, խփոյն չը կարողացան ձէթ հանել. չգիտէին խնշակս անէին: Այս ժամանակ սատանան եկաւ նրանց մօտ և խոստացաւ սովորացնել ձէթ հանելու կերպը, եթէ որ իրեն էլ մաս տան: Մարդիկ չհամաձայնուեցան և շարունակեցին փորձեր անել, բայց

անօգուտ։ Մի օր էլ երբ սատանան ներս մտաւ միննոյն առաջարկը անելու։ ձիթահանքի տէրը տար ջուր ուզեց։ Սատանան այս լսելով՝ բացականչեց։ Ի՞նչ, գտածը զապտնիրը, տար ջուրը կլծաւատի վրայ պիտի ածէր։

—Այո, պատասխանեց տէրը, վաղուց արդէն գտել ենք զապտնիրը և կարիք չունենք քեզ մաս տալու։

Եւ հէնց որ սատանան ամօթահար հեռացաւ, տէրը փորձեց սատանի առածը և հիանալի ձէթ ստացաւ։

Թ.

Կլեկէին ամանները մարրում է և կամենում է կլայեկել, սակայն չի իմանում, թէ կլայեկը ինչով քոլ։ Երկար, զուր ջանքեր թափելուց յետոյ, կլեկէին կողպում է խանութն ու գնում։ Սատանան պատահում է նրան և հարցնում։

—Կլեկեցիր ամանները։

—Կլեկեցի, պատասխանում է կլեկէին։

—Թէ քնչով, բամբակով, կրկին հարց է տալիս սատանան։

—Հա, բամբակով, պատասխանում է կլեկէին, յետ դառնում, գրանով փորձում, տեսնում է կլայեկուց։

Ջրի իսան։ (Ջրի մարդ)։ Սրանք ապրում են գետերի, լճերի և ծովերի մէջ։ Կիսից բարձր մարդու մարմնով և զբլխով, իսկ ներքն ձկնի մարմնով և պոչով են լինում։ Ձկան թևերի տակ լինում են մարդկային երկու ձեռք, բայց ոչ ոտներ։ Երկու սեռի են լինում, շատ իմաստուն, կերակրում են ընդհանրապէս աւազով, երբեմն էլ խեղդուած մարդկանց գիտակներով։ և այս պատճառով շատ անգամ աշխատում են նաւեր խորտակել, որպէսզի լաւ ճաշ ունենան։

Քաւթառ քոսի։ Օձնեցի Մայրանը մագմադոտ, ծըլծըլուտ (ծալ ծալ մագերով) մորթի՝ խորիս՝ ունէր, երբ հազնում էր՝ դառնում էր քաւթառ քոսի, էլ նրան ոչ մարդ էր տեսնում և ոչ շուն հազում վերան։ Գիշերները գնում էր օրօրոց-ներից երեխաներին հանում տանում Օձունի ձորի քաւթառ քոսի էրում (այր) ուտում։ Օձնեցիները իմացան, սկսեցին սաստիկ հալածել, թողեց զաղթեց Թագապեղ, ուր և մեռաւ։